

LAPSIPERHEIDEN KÖYHYYDEN POISTAMINEN ON MAHDOLLISTA

Toimenpide-ehdotuksia

EAPN-FIN:n LAPSIKÖYHYYSTYÖRYHMÄ
EAPN-FIN:n KÖYHYYS- JA TERVEYSTYÖRYHMÄ
30.3.2007

EAPN-Fin

Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin on avoin yhteistyöfoorumi kaikille köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan toimiville järjestöille, ryhmille ja kansalaisille. Verkosto on perustettu vuonna 1994 ja se on European Anti-Poverty Networkin jäsen.

Verkoston tarkoituksena on parantaa köyhyydessä elävien, syrjäytyneiden ja syrjäytymisuhassa olevien asemaa, edistää sosiaalisia oikeuksia, perusturvaa, hyvinvointia sekä itsenäistä suoriutumista.

Verkoston yhteisöjäsenet

A-klinikkasäätiö	Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto
Aivohalvaus- ja dysfasialiitto	Suomen Diabetesliitto
Aseman Lapset	Suomen Mielenterveysseura
Elämäntapaliitto	Suomen Punainen Risti
Ensi- ja turvakotien Liitto	Suomen Reumaliitto
Iholiitto	Suomen Saamelaisten Keskusjärjestö
Invalidiliitto	Suomen Selkäliitto
Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyö KDY	Suomen Setlementtiliitto
Kirkkopalvelut	Suomen Sydanliitto
Kuulonhuoltoliitto	Takuu-Säätiö
Lastensuojelun Keskusliitto	Tampere 2000 verkosto
Mannerheimin Lastensuojeluliitto	Työttömien valtakunnallinen yhteistoimintajärjestö TVY
Mielenterveyden Keskusliitto	Yhdessä selviytymisen tuki
Munuais- ja maksaliitto	Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liitto
Parasta Lapsille	
Pelastakaa Lapset	
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia	Lisäksi yksityishenkilöitä on verkoston tukijäseninä.
Sosiaaliasiamiehet	

EAPN-Fin on tuottanut tämän aineiston kiinnittääkseen huomiota niihin toimenpiteisiin, joita tarvitaan lapsiperheiden köyhyyden poistamiseen ja lapsiperheiden toimeentulon parantamiseen. Aineiston ovat valmistelleet verkoston Lapsiköyhyysoyryhmä ja Köyhyyden- ja terveystyöryhmä: Esa Iivonen Mannerheimin Lastensuojeluliitosta, Marja Eronen Suomen Reumaliitosta, Tarja Honkanen ja Pirkko Justander Invalidiliitosta, Pirkko Jantunen ja Merja Karinen Mielenterveyden keskusliitosta, Riitta Koivuneva Suomen Diabetesliitosta, Maarit Kuikka Lastensuojelun Keskusliitosta, Riitta Lampelto Ensi- ja turvakotien liitosta, Jaana Mäkelä, Marja-Liisa Nuotio Suomen Sydänliitosta, Tarja Pajunen Hengitysliitto Helistä, Marika Railila Aivohalvaus- ja dysfasialiitosta, Outi Ruishalme ja Liisa Saaristo Suomen Mielenterveysseurasta, Tiina Saarela ja Hilikka Mäkelä Kirkkohallituksen diakonia- ja yhteiskuntatyöstä, Heljä Sairisalo Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liitosta, Heli Saloranta Munuais- ja maksaliitosta, Heikki Vaisto Iholiitosta ja Marja Vuorinen Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitosta.

KIIREELLISIÄ TOIMIA TARVITAAN

Lapsiperheiden suhteellinen köyhyys on kasvanut nopeasti 1990-luvulta lähtien. Lapsiperheiden asema tulonjaossa on viimeisten tilastojen mukaan edelleen heikentynyt. Vuonna 2003 lapsiköyhyysaste ylitti jo koko väestön köyhyysasteen. Vuonna 2004 lapsiköyhyysaste oli 12,3 %. Köyhyysaste on määritelty Eurostatin käyttämällä suhteellisella köyhyysrajalla, joka luokittelee köyhiksi ne henkilöt, joiden tulot jäävät alle 60 prosentin koko väestön keskimääräisestä tulotasosta. Vanhempien tulojen perusteella on määritelty köyhyysaste myös lasten parissa. Tulonjaossa lapsiperheistä heikoimmin ovat pärjänneet yksinhuoltajaperheet, pienten lasten perheet ja monilapsiset perheet.

Lapsiperheiden köyhyyden taustalla on vanhempien työttömyyttä, osa-aika- ja pätkätyöllisyyttä, työmarkkinoilta syrjäytymistä ja pienipalkkaisuutta. Pitkäaikaissairaudet ja vammaisuus lapsiperheissä voivat heikentää oleellisesti perheen taloudellista selviytymiskykyä. Myös opiskelijalapsiperheiden taloudellinen asema on heikko. Suurten kaupunkiseutujen korkeat asumiskustannukset vaivaavat erityisesti lapsiperheitä. Lapsiperheet myös asuvat muita ahtaammin.

Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastaisen verkoston EAPN-Finin lapsiköyhyystyöryhmä ja köyhyys- ja terveystyöryhmä korostavat, että julkisella vallalla on käytettävissään runsaasti keinoja, joilla lapsiperheiden köyhyyttä voidaan merkittävästi vähentää. Kysymys on ennen kaikkea siitä, löytyykö riittävästi poliittista tahtoa puuttua lapsiperheiden heikentyneeseen tilanteeseen tulonjaossa.

Työryhmät korostavat, että lapsiperheiden toimeentuloa on parannettava yleisesti, mutta sen lisäksi on kiinnitettävä erityistä huomiota erityisessä syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja lapsiperheiden tilanteen korjaamiseen.

Työryhmien mielestä erityisiä ja kiireellisiä toimia tarvitaan ainakin

- yksinhuoltajaperheiden,
- lapsiperheiden, joissa toinen tai molemmat vanhemmat ovat työttömiä,
- maahanmuuttajalapsiperheiden sekä
- lapsiperheiden, joissa on pitkäaikaissairautta ja/tai vammaisuutta

toimeentulon, työllisyyden ja sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi.

Lapsiperheiden köyhyys on merkittävä riskitekijä lasten ja nuorten kehitykselle. Köyhyys vaikuttaa kielteisesti mielenterveyteen ja köyhyys heikentää sosiaalista selviytymistä. Lapsiperheiden köyhyys lisää syrjäytymisriskiä ja ylläpitää ylisukupolvista köyhyyttä. Köyhyys heikentää lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua täysipainoisesti yhteisön ja yhteiskunnan toimintaan. Lapsiperheiden köyhyys on sekä inhimillisesti että taloudellisesti äärimmäisen kallista. Se on kallista sekä yksilö- että yhteiskuntatasolla.

Työryhmät korostavat, että julkisen vallan poliittisena, oikeudellisena ja eettisenä velvollisuutena on puuttua lapsiperheiden köyhyyteen. Työryhmien mielestä seuraavan hallituksen yhtenä keskeisenä tehtävänä tulee olla lapsiperheiden köyhyyden vähentäminen ja lapsiperheiden toimeentulon parantaminen.

Kirjoitus sisältää toimenpide-ehdotusten ja tausta-aineiston lisäksi otteita tai asioita kirjeistä, joita ovat kirjoittaneet perheet, joissa on pitkäaikaissairautta ja vammaisuutta. Otteet ovat perheiden omista kokemuksista.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET LAPSIPERHEIDEN KÖYHYIDEN VÄHENTÄMISEKSI

Toimenpide-ehdotukset lapsiperheiden köyhyiden vähentämiseksi yleisesti

LAPSILISÄN SITOMINEN ELINKUSTANNUSINDEKSIIN

Lapsilisät ovat merkittävin perhepoliittinen tulonsiirto. Lapsilisiä maksettiin vuonna 2005 yhteensä 1,424 miljardia euroa. Koska lapsilisiä ei ole sidottu indeksiin, menettävät ne reaaliarvoaan inflaation johdosta.

1. Lapsilisät sidotaan elinkustannusindeksiin niiden reaaliarvon turvaamiseksi.

LAPSILISIIN 1990-LUVULLA TEHTYJEN LEIKKAUSTEN KORJAAMINEN JA LAPSILISÄN REAALIARVON PALAUTTAMINEN

Lapsilisien määriä pienennettiin 1.7.1995. Erytisen paljon leikattiin monilapsisten perheiden lapsilisiä.

Lapsilisiä vuonna 2007 on ensimmäisestä lapsesta 100 euroa/kk, toisesta lapsesta 110,50 euroa/kk, kolmannesta lapsesta 131 euroa/kk, neljännestä lapsesta 151,50 euroa/kk, viidennestä ja jokaisesta seuraavasta lapsesta 172 euroa/ kk. Yksinhuoltajalle maksetaan lisäksi jokaisesta lapsesta yksinhuoltajakorotusta 36,60 euroa/kk.

Keskimääräinen lapsilisiä vuoden 2005 rahana oli vuoden 1994 joulukuussa 134,7 euroa/lapsi/kk ja vuoden 2005 joulukuussa 114,6 euroa/lapsi/kk (Kelan tilastollinen vuosikirja 2005, s. 240). Lapsilisiä pitäisi näin ollen korottaa keskimäärin 17,5 %, jotta päästäisiin vuoden 1995 leikkausta edeltävälle tasolle.

2. Lapsilisien määrät palautetaan ennen vuoden 1995 leikkausta edeltävälle reaalitasolle.

LAPSILISÄN ULOTTAMINEN 17-VUOTIAISIIN

Lapsilisää maksetaan 0-16-vuotiaasta lapsesta. Myös 17-vuotiaat ovat vielä lapsia ja vanhempien elatus- ja huoltovastuu kuuluu heidän vanhemmilleen. 17-vuotiaan menot ovat suuret mm. koulu- ja harrastusmenojen vuoksi, joten vähävarainen lapsiperhe joutuu taloudellisesti tiukoille lapsilisen maksamisen päättyessä lapsen täytettyä 17 vuotta.

3. Lapsilisen maksaminen ulotetaan siihen saakka, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta.

LAPSIPERHEIDEN ASUMISEN TUKIEN PARANTAMINEN

Erityisesti suurimmissa kaupunkikeskuksissa asuminen on kallistunut huomattavasti, mikä on vaikeuttanut erityisesti lapsiperheiden taloudellista tilannetta. Lapsiperheiden asumisen tukia tulee parantaa, jotta asuminen ei vie kohtuutonta osaa lapsiperheiden käytettävissä olevista tuloista. Kohtuuhintaisen asumisen turvaamiseksi tarvitaan myös kuntien maa-, kaavoitus- ja asuntopoliitikan vahvistamista.

4. Lapsiperheiden asumisen tukia parannetaan ja yleisen asumistuen määräytymisperusteita yksinkertaistetaan.

LAPSIPERHEIDEN LASTEN HARRASTUSTEN TUKEMINEN SEKÄ LASTEN LOMA- JA LEIRITOIMINNAN TURVAAMINEN

Monet lasten ja nuorten harrastukset ovat markkinaehtoisuneet, jolloin harrastusten hinnat ovat nousseet. Tämän seurauksena moni harrastus jää vähävaraisten perheen lasten ulottumattomiin. Kuntien tulee huolehtia siitä, että kuntien nuoriso-, kulttuuri- ja liikuntatoimi tarjoavat riittävästi harrastusmahdollisuuksia, jotka ovat myös vähävaraisten lapsiperheiden ulottuvilla. Tarvittaessa vähävaraisten perheiden lasten ja nuorten harrastustoimintaa on tuettava täydentävästä tai ehkäisevästä toimeentulotuesta.

Vähävaraisilla lapsiperheillä on usein vaikeuksia järjestää lapsille ja nuorille mielekästä toimintaa loma-aikana. Tämän vuoksi tuettu lasten ja nuorten loma- ja leiritoiminta on monille lapsille erittäin tärkeää.

5. RAY:n avustukset loma- ja leiritoiminnalle turvataan ja kunnat ja seurakunnat lisäävät omaa loma- ja leiritoimintaansa vähävaraisille lapsiperheille.

TYÖLLISTÄMISTOIMIEN TEHOSTAMINEN TYÖTTÖMILLE VANHEMMILLE

Koska työttömyydestä tai vajaatyöllisyydestä johtuva työtulojen puute tai niiden vähäisyys on merkittävin syy lapsiperheiden köyhyyteen, on tärkeää tehostaa yhteiskunnan toimia lapsiperheiden työttömien vanhempien työttömyyden vähentämiseksi.

6. Työttömille vanhemmille räätälöidään nykyistä vaikuttavimpia työllistämistoimia, jotka johtavat pysyvään työllistymiseen.

LAPSILISÄT, KOHTUULLISET ELATUSAVUT JA ELATUSTUKI ETUOIKEUTETUKSI TULOIKSI TOIMEENTULOTUKEA MÄÄRITELTÄESSÄ

Toimeentulotukilain 11 §:n mukaan toimeentulotukea määriteltäessä tuloina otetaan huomioon henkilön ja perheenjäsenten käytettävissä olevat tulot. Lain 11 §:n 2 momentissa säädetään tuloista, joita ei toimeentulotukea myönnettäessä kuitenkaan oteta huomioon. Tähän luetteloon ei ole sisällytetty esimerkiksi lapsilisiä, elatusapua eikä elatustukea.

7. Lapsilisät, kohtuullisena pidettävä elatusapu ja elatustuki sisällytetään toimeentulotukilaissa tuloihin, joita ei oteta huomioon käytettävissä olevina tuloina.

TYÖTTÖMYYSPÄIVÄRAHAN JA TYÖMARKKINATUEN LAPSIKOROTUSTEN NOSTAMINEN

Työttömän peruspäivärahan, ansiopäivärahan ja työmarkkinatuen lapsikorotukset ovat vuonna 2007 yhdestä lapsesta 4,53 euroa/arkipäivä, kahdesta lapsesta yhteensä 6,65 euroa/arkipäivä ja kolmesta tai useammasta lapsesta 8,58 euroa/arkipäivä.

8. Korotetaan yhdestä lapsesta maksettava lapsikorotus 6 euroon, kahdesta lapsesta maksettava lapsikorotus 8,50 euroon sekä kolmesta ja useammasta lapsesta maksettava lapsikorotus 11,50 euroon. Työn vastaanottamista ja työelämään palaamista helpottaisi myös karensien lieventäminen.

OPISKELIJALAPSIPERHEIDEN TUKEMINEN

Vanhempien/vanhemman opiskelu ja siitä johtuva työtulojen puuttuminen tai niiden vähäisyys sekä opintoetuksien (opintorahan ja asumislisän) alhainen taso aiheuttavat lapsiperheköyhyyttä. Opiskelun ja perheen yhteensovittaminen on tämän vuoksi usein vaikeaa. Huoltajakorotus poistettiin korkeakouluopiskelijoilta vuonna 1992 ja toiseen asteen opiskelijoilta vuonna 1994.

9. Huoltajakorotus palautetaan opintotukeen.
10. Perheellisten opiskelijoiden vapaan tulon rajaa (raja, jonka alle jäävät opiskelijan tulot eivät vaikuta opintotukeen) korotetaan jokaisesta opiskelijan lapsesta.

Toimenpide-ehdotukset pienten lasten perheiden köyhyyden vähentämiseksi

Pienten lasten (alle 3-vuotiaat) perheiden asema tulonjaossa on heikentynyt voimakkaasti 1990-luvun alkuun verrattuna. Vuonna 2005 kaikista vanhempainpäivärahoista 18,8 % oli vähimmäismääräisiä, kun vuonna 1990 vähimmäismääräisiä vanhempainpäivärahoja oli vain 5,3 %.

ÄITIYSAVUSTUKSEN KOROTTAMINEN

Äitiysavustus maksetaan lastenhoitotarvikkeita sisältävänä äitiyspakkauksena tai rahana (140 euroa v. 2007). Koska lapsen syntymään kohdistuu merkittävässä määrin perheen taloutta rasittavia hankintoja, olisi perusteltua korottaa äitiysavustusta.

11. Äitiysavustuksen määrää korotetaan seuraavasti: äitiyspakkaus ja 300 euroa tai nostettaessa avustus pelkästään rahamääräisenä, 440 euroa.

VANHEMPAINPÄIVÄRAHOJEN VÄHIMMÄISMÄÄRÄN KOROTTAMINEN

Vanhempainpäivärahan vähimmäismäärä vuonna 2007 on 15,20 euroa/arkipäivä. Vuonna 2005 vähimmäismääräisiä vanhempainpäivärahoja oli 18,8 %.

12. Vähimmäisvanhempainpäiväraha korotetaan työttömyysturvan peruspäivärahan tasolle eli 23,50 euroon/arkipäivä.

KOTIHOIDON TUEN PALAUTTAMINEN LEIKKAUKSIA EDELTÄVÄLLE TASOLLE JA SITOMINEN ELINKUSTANNUSINDEKSIIN

Kotihoidontukea leikattiin vuoden 1996 alusta tuntuvasti, mikä heikensi pienten lasten perheiden toimentuloa. Vuonna 2007 kotihoidon tuen hoitoraha alle 3-vuotiaasta lapsesta on 294,28 euroa/kk, alle 3-vuotiaasta sisaruksesta kustakin 94,09 euroa/kk ja alle oppivelvollisuusikäisestä sisaruksesta kustakin 60,46 euroa/kk sekä yhdestä alle 3-vuotiaasta maksettava hoitolisä (määräytyy perheen tulojen mukaan) enintään 168,19 euroa/kk. Kotihoidon nimellinen taso vuonna 1995: hoitoraha 320,90 euroa/kk ja täysi lisäosa 256,82 euroa/kk.

13. Kotihoidon tuki palautetaan vuoden 1995 reaalitasolle inflaatiolla korjattuna.
14. Kotihoidon tuki sidotaan elinkustannusindeksiin.

OSITTAISEN HOITORAHAN KOROTTAMINEN

Osittaista hoitorahaa maksetaan alle kolmevuotiaan lapsen ja ensi- ja toisluokkalaisen vanhemmalle sekä tilanteessa, jossa lapsi kuuluu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin siihen saakka kunnes lapsen kolmas lukuvuosi päättyy. Vanhemman tulee olla työ- tai virkasuhteessa, jonka keskimääräinen viikoittainen työaika on lapsen hoidon vuoksi enintään 30 tuntia. Osittaista hoitorahaa maksetaan kerralla vain yhdestä lapsesta. Määrä vuonna 2007 on 70 euroa/kk.

Koska työajan lyhentämisestä johtuva ansionmenetys on merkittävästi suurempi kuin osittaisen hoitorahan määrä ja alle 3-vuotiaiden lasten perheiden taloudellinen tilanne on usein tiukka, osittaista hoitovapaata ei voida käyttää siinä laajuudessa kuin perheet haluaisivat.

15. Osittaisen hoitorahan määrä korotetaan 140 euroon/kk.
16. Osittainen hoitoraha maksetaan yksinhuoltajille 30 eurolla korotettuna (yksinhuoltajakorotus).
17. Oikeus osittaiseen hoitorahaan laajennetaan kattamaan alle kouluikäisten lasten vanhemmat (nykyisin oikeus on alle kolmevuotiaan lapsen vanhemmalla).

ALLE 3-VUOTIAASTA LAPSESTA MAKSETTAVAN LAPSILISÄN KOROTTAMINEN

Lapsilisän korotus alle 3-vuotiaasta lapsesta poistettiin vuoden 1994 alusta. Koska alle 3-vuotiaiden lasten perheiden tulotaso on muita lapsiperheitä alhaisempi ja köyhyysriski suurempi, on perusteltua, että lapsilisän korotus alle 3-vuotiaasta lapsesta palautetaan.

18. Lapsilisän korotus alle 3-vuotiaasta lapsesta palautetaan.

Toimenpide-ehdotukset yksinhuoltajaperheiden köyhyyden vähentämiseksi

Yksinhuoltajien tulokehitys on ollut viime vuosina heikkoa ja yksinhuoltajaperheiden köyhyysriski on suuri. Tämän vuoksi yksinhuoltajaperheiden köyhyyden vähentämiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Yksinhuoltajaperheiden työllisyys on laskeutunut 1990-luvun alusta ja heille työn ja perheen yhteensovittaminen tuo muita perheitä enemmän vaikeuksia. Kirkon diakoniarahaston avustushakemusten mukaan perheen huoltajan tai perheenjäsenen sairastuminen vaikuttaa nopeasti yksinhuoltajaperheen talouteen. Usein yksinhuoltajaperheiden ongelmana on taloudellisen köyhyyden lisäksi hoivaköyhyys eli tilanne, jossa perheen hoivatarpeet ylittävät sen saatavilla olevat viralliset ja epäviralliset hoivaresurssit.¹ Työssäkäyvien yksinhuoltajien lasten hoivatarpeiden ja hoivaresurssien yhteensovittaminen on erityisen vaikeaa, jos työtunnit sijoittuvat edes osittain iltoihin, öihin tai viikonloppuihin. Erityisen vaikea on sellaisten yksinhuoltajien tilanne, jossa lapsen toinen vanhempi tai isovanhemmat eivät osallistu lapsen hoitoon lainkaan.

LAPSILISÄN YKSINHUOLTAJAKOROTUKSEN KOROTTAMINEN JA/TAI YKSINHUOLTAJAVÄHENNYKSEN PALAUTTAMINEN VEROTUKSEEN

Lapsilisän yksinhuoltajakorotus on 36,60 euroa/kk/lapsi vuonna 2007.

19a. Lapsilisän yksinhuoltajakorotus nostetaan 70 euroon tai

19b. Yksinhuoltajavähennys palautetaan verotukseen.

ELATUSTUEN KOROTTAMINEN

Lapsella on oikeus elatustukeen silloin, kun elatusvelvollinen on laiminlyönyt elatusavun maksamisen tai lapselle ei ole vahvistettu elatusvelvollista. Elatustuki on vuonna 2007 enintään 129,91 euroa/kk/lapsi.

20. Lapsen elatustukea korotetaan lapsen riittävän elatuksen turvaamiseksi 150 euroon/kk.

¹ Hoivaköyhyydestä ks. Teppo Krögerin artikkeli: Hoivaköyhyys yksinhuoltajaperheissä: kenelle lastenhoito-ongelmat kasautuvat?, teoksessa P. Takala (toim.): Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Kela 2005.

YKSINHUOLTAJIEN HOIVAKÖYHYHDEN VÄHENTÄMINEN

Yksinhuoltajilla perheen hoivatarpeet ylittävät muita perheitä useammin saatavilla olevat hoivaresurssit. Tämän yksinhuoltajaperheiden hoivaköyhyyden vähentämiseksi päivähoitopalveluissa tulee kiinnittää erityistä huomiota yksinhuoltajaperheiden tarpeisiin. Yksinhuoltajaperheille tarjottavat kotipalvelut ja tilapäiset lastenhoitopalvelut vähentäisivät myös näiden perheiden hoivaköyhyyttä.

21. Päivähoitopalveluissa kiinnitetään nykyistä enemmän erityistä huomiota yksinhuoltajaperheiden tarpeisiin. Vuorotyössä olevien yksinhuoltajien pienten koululaisten hoito järjestetään tai tarjotaan näille työntekijöille vuorotyön sijaan päivätyötä sekä ylipäätään otetaan työpaikoilla työaikojen suunnittelussa huomioon perheellisten työntekijöiden tarpeet nykyistä paremmin.
22. Lapsiperheiden kotipalvelua lisätään erityisesti yksinhuoltajaperheet huomioon ottaen.

TYÖLLISTÄMISTOIMIEN TEHOSTAMINEN TYÖTTÖMIEN YKSINHUOLTAJAVANHEMPIEN KOHDALLA

Yksinhuoltajien työllisyys on laskenut voimakkaasti 1990-luvun alusta, mikä on lisännyt yksinhuoltajaperheiden köyhyysriskiä. Yksinhuoltajien mahdollisuuksia osallistua työelämään tulee parantaa vähentämällä hoivaköyhyyttä (perheen hoivatarpeet ylittävät saatavilla olevat hoivaresurssit) ja suuntaamalla työttömille yksinhuoltajille erityisiä työllistämistoimia.

23. Työttömille yksinhuoltajille suunnataan erityisiä työllistämistoimia.

Toimenpide-ehdotukset monilapsisten perheiden köyhyyden vähentämiseksi

Yli kahden lapsen perheillä tulokehitys on ollut heikompa kuin muilla perheillä. Kun lapsilisiä leikattiin vuonna 1995, erityisen paljon alennettiin monilapsisten perheiden saamia lapsilisiä. Vuonna 1995 kolmannesta lapsesta maksettavaa lapsilisää alennettiin 153,05 eurosta 131,02 euroon, neljännestä lapsesta maksettava lapsilisiä 173,23 eurosta 151,54 euroon ja viidennestä ja sitä seuraavasta lapsesta maksettava lapsilisiä 205,19 eurosta 172,00 euroon.

MONILAPSISTEN PERHEIDEN LAPSILISIEN KOROTTAMINEN TAI MONILAPSI-VÄHENNYS VEROTUKSEEN

Vuonna 2007 kolmannesta lapsesta maksettava lapsilisiä on 131 euroa/kk ja neljännestä lapsesta maksettava lapsilisiä 151,50 euroa/kk. Monilapsisten perheiden köyhyysriskin vähentämiseksi kolmannesta lapsesta maksettava lapsilisiä voitaisiin korottaa vähintään määrään, joka nyt maksetaan neljännestä lapsesta eli 151,50 euroon ja neljännestä lapsesta maksettava lapsilisiä vähintään määrään, jota nyt maksetaan viidennestä lapsesta eli 172 euroon. Vielä tätä parempi ratkaisu olisi, että monilapsisten perheiden lapsilisät palautettaisiin vuoden 1995 leikkausta edeltävälle reaali-

tasolle. Vaihtoehtoisesti monilapsisille perheille tulee myöntää monilapsivähennys verotuksessa.

24a) Monilapsisten perheiden lapsilisät palautetaan vuoden 1995 leikkausta edeltävälle reaalitasolle tai

24b) Monilapsisille perheille myönnetään "monilapsivähennys" verotuksessa.

Toimenpide-ehdotukset maahanmuuttajalapsiperheiden köyhyden vähentämiseksi

Maahanmuuttajien työllisyysaste on muuta väestöä alhaisempi, joten maahanmuuttajaperheiden köyhyysriskin vähentämiseksi heidän työllisyytensä parantaminen on keskeisellä sijalla. Maahanmuuttajaperheiden integroitumisen ja syrjäytymisen ehkäisyn kannalta koulutus ja työllistyminen ovat erittäin tärkeitä. Maahanmuuttajaperheen vanhempien työllistyminen ehkäisee myös ylisukupolvisen köyhyiden ja huono-osaisuuden muodostumista.

MAAHANMUUTTAJIEN KOULUTUS- JA TYÖLLISTÄMISTOIMIEN TEHOSTAMINEN

Maahanmuuttajaperheiden vanhemmille tulee suunnata erityisiä koulutus- ja työllistämistoimia. Myös nuorten maahanmuuttajien koulutuksesta ja työllistymisestä huolehtiminen on tärkeää integroitumisen ja syrjäytymisen ehkäisyn kannalta. Monilla maahanmuuttajilla on suuret perheet, joten monilapsisten perheiden parempi tukeminen auttaa myös heitä.

25. Maahanmuuttajaperheiden vanhemmille suunnataan erityisiä koulutus- ja työllistämistoimia, mm. lisätään suomen kielen opetusta, ohjausta ammatilliseen kouluttautumiseen ja työnhakuun.

26. Nuorten maahanmuuttajien suomen kielen opetukseen, opinto-ohjaukseen ja työpaikan haussa avustamiseen osoitetaan lisäresursseja.

Toimenpide-ehdotukset lapsiperheiden, joissa on pitkäaikaissairautta ja/tai vammaisuutta, köyhyden vähentämiseksi

Perheenjäsenen pitkäaikaissairaus ja/tai vammaisuus lisää merkittävästi lapsiperheen köyhyysriskiä. Lapsiperheiden, joissa on pitkäaikaissairautta tai vammaisuutta, kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiseksi ennakoiva sosiaali- ja terveydenhuolto on nostettava merkittävään rooliin. Ennakoivien toimien avulla voidaan ehkäistä kasaantuvia ongelmia.

TUKITOIMIEN TÄYDENTÄMINEN JA TURVAAMINEN

Perheissä, joissa on pitkäaikaissairautta tai vammaisuutta, taloudellisen turvattomuuden lisäksi sosiaalisen tuen puute ja yksinäisyys ovat huolestuttavia hyvinvointi- ja

terveysriskejä. Riski syrjäytymiseen on pahimmillaan, kun elämää kohtaa jokin yllättävä elämänmuutos, jolloin myös ongelmat alkavat kasaantua. Taloudelliset tukitoimet ja niiden korottaminen ovat vammaisperheiden hyvinvoinnin kannalta erityisen tärkeitä.

Taloudellisten tukien korotusten lisäksi tarvitaan konkreettisia toimia vammaisperheiden ja pitkäaikaissairaiden lasten ja lapsiperheiden olosuhteiden turvaamiseksi syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisemiseksi.

27. Sosiaalityöhön osoitetaan uusia resursseja turvaamaan sosiaalisen osallistumisen mahdollisuuksia.

"Sairaus, vammaisen lapsen syntymä ja perheenjäsenen vammautuminen koettelevat ihmisten henkisiä ja fyysisiä voimavaroja, mutta lisäksi ne tuovat tullessaan rahavaikeuksia, jopa suoranaista köyhyyttä."

"Vammaisen aikuisen perheessä lapsi joutuu kasvamaan yksinäisenä, jää ulkopuolelle harrastuksista, välineurheilusta ja niihin liittyvistä tapahtumista ja matkoista. On paljon asioita, joita lapseni ei ole voinut tehdä, mutta pahinta ehkäpä kuitenkin on yksinäisyys."

" Ei ole voimavaroja tehdä muutoksia esim. muuttaa toiselle paikkakunnalle. Koko perheen arki pyörii yhden sairaan lapsen ympärillä. Uupumusta, väsymistä."

"Oli päiviä, jolloin oli nälkä, jolloin ei ollut rahaa ruokaan."

"Äkillisen ongelman kohdatessa perheen talous saattaa romuttua kertaikkuna: on selvittävä sekä taloudellisesta katastrofista että sairauden aiheuttamista henkisistä paineista."

"Sairaudet, erikoisruokavaliot, allergiat, lääkitys, terapiat, hoidot, kuntoutus, apuvälineet jne. Kansaneläke ja peruspäiväraha ei riitä mihinkään."

"Lapsen sairastaminen hoidettiin, mutta oma terveydenhoito jäi puutteelliseksi. Omat lääkkeet, esim. antibiootit jäi hankkimatta rahan puutteen vuoksi. Tulehdukset pitkittyivät lääkkeiden puutteesta."

ENNAKOIVIEN TOIMENPITEIDEN VAHVISTAMINEN

Ennakoivat toimenpiteet tarkoittavat erilaisten interventioiden ja tukitoimien suunnittamista laaja-alaisesti pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lapsiperheiden elinympäristöihin, perheiden olosuhteisiin.

28. Sosiaali- ja terveyspalveluissa ennalta ehkäisevään toimintaan nimetään omat vastuutahot ja -henkilöt, jotta yksilölliset palvelutarpeet tulisivat riittävän ajoissa huomatuksi. Toiminnassa korostetaan tiedon välittämisen ja palveluohjauksen merkitystä ja sen tehostamistoimia.

Vammaiset ja pitkäaikaissairaat henkilöt tarvitsevat ennalta ehkäiseviä terveydenhuollon palveluita ja mahdollisuus niihin on erityisesti oltava myös pienituloisilla.

29. Lapsiperheiden, joissa on vammaisuutta ja/tai pitkäaikaissairautta, tarvitsemaan lääkehoitoon luodaan järjestelmä, jossa terveydenhoidon

kannalta tärkeät reseptilääkkeet on mahdollista saada apteekista välittömästi ilman pitkiä, muiden tukitoimien odotusaikoja.

"Monelle kertojalle ensimmäinen taloudellinen koetin oli selviytyminen sairaalalaskusta. Korvausten ja tukien saaminen kesti kohtuuttoman kauan eikä odotusajalle ole olemassa toimivaa puskurijärjestelmää. Muutama kirjoittaja kertoi lisäksi, ettei heitä ohjattu etuuksien hakemiseen, vaan itse täytyi ottaa selvää siitä, mihin on oikeutettu ja joitain etuuksia saa vasta valituksen kautta."

"Tukitoimia nuorille ei ole tarjolla. Kuntoutusta ei perustasolla saa mm. toimintaterapeutteja ei ole lainkaan nuorille eikä lapsille paikkakunnalla yhtä lukuun ottamatta. Ei ole toimintakyvyn tutkimuksen eikä toiminnananalyysin asiantuntijoita. Äitinä ei voi olla oman nuoren terapeutti. Sosiaalityöntekijöillä on usein kapea osaamisalue."

"Sosiaalitoimistossa ei neuvota. Asiakas lannistetaan henkisesti."

"Kaipaen lomalle, edes vaikka vuorokaudeksi."

NEUVOLATYÖN OSAAMISEN VAHVISTAMISEN PITKÄAIKAISSAIRAUKSIA JA VAMMAISUUTTA KOSKEVISSA KYSYMYKSISSÄ

Neuvolatyö lapsiperheissä, joissa on pitkäaikaissairautta ja/tai vammaisuutta, vaatii uusia monipuolisia työmenetelmiä. Neuvolatyöhön tarvitaan laajaa, näiden kohderyhmien ihmisten hyväksi rakennettavan yhteistyön tiivistämistä kaikkien sektoreiden toimijoiden ja päätöksentekijöiden kesken.

Vammaispolitiikka ja pitkäaikaissairaiden asemasta huolehtiminen ei ole vain osa sosiaali- ja terveyspolitiikkaa. Laaja-alaisen poikkihallinnollisen näkemyksen ja yhteistyön tarve näiden ihmisten aseman kehittämisessä on tärkeää. On toivottavaa, että jatkossa erityisesti sellaiset hallinnon alat, jotka eivät tähän asti ole kokeneet olevansa pitkäaikaissairaiden ja vammaispolitiikan merkittäviä toimijoita, näkevät näiden asioiden koskevan laaja-alaisemmin kaikkia yhteiskunnan sektoreita.

30. Neuvolatyön ammattiosaamista laajennetaan ja resursseja lisätään. Ennakoivaa sosiaalityötä nivotaan neuvolatyöhön tiiviisti mukaan. Neuvolan, päivähoiton, perhetyön ja lapsiperheiden kotipalvelun yhteistyötä vahvistetaan.

"Neuvola ei puuttunut aikuisen äidin pahoinvointiin eikä ohjannut, opastanut ja neuvonut, vaikka näkivät äidin voivan pahoin."

"Väsynyt, rikkinäinen äiti, katkerakin. Vanhemmat ovat molemmat todella väsyneitä, ei ole ollut mahdollisuutta taukoihin ja pinna on tiukalla, kokee olevansa itse hoidon tarpeessa. Kokee olevansa yksin vammaisuuteen liittyvien asioiden hoitamisessa ja hyvin uupuneita."

SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON ASIAKASMAKSUJEN YHTEINEN MAKSUKATTO

Pienituloisissa lapsiperheissä lapsen tai aikuisen pitkäaikainen sairaus tai vamma ja siitä aiheutuvat kulut kuormittavat nykyisen suuruisina kohtuuttomasti perheiden taloutta. Asiakasmaksujen ja omavastuuosuuksien suuruus ohjaa myös tutkitusti sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttöä pienituloisille ja lisää sosioekonomisia eroja.

Perustoimeentulolla elävät vaikeavammaiset ja pienituloiset perheet maksavat suhteessa paljon suuremman osan tuloistaan sairauskuluina kuin muut.

31. Sosiaali- ja terveydenhuollon maksukattoja yhdistetään (esim. sairausvakuutuksen lääkekatto (627,47 euroa vuonna 2007) ja terveydenhuollon maksujen maksukatto (590 euroa vuonna 2007)). Alle 18-vuotiaiden maksut lasketaan uudessa yhdistetyssä maksukatossa yhteen toisen huoltajan kanssa. Uuden maksukaton tulee myös olla nykyistä tasoa alhaisempi.

”Perheen aikuisen sairastuminen saattaa merkitä pitkäaikaista köyhyyttä koko perheelle. Köyhyys rajoittaa elämänpiiriä. Kouluikäisille se usein tuottaa häpeää ja yksinäisyyttä, merkitsee kierrätysvaatteita, yksipuolista ravintoa. Usein huoltajan sairastuminen tai vammautuminen merkitsee lasten harrastustoiminnan loppumista.”

TERVEYDEN EDISTÄMINEN

Hoidon ja hoivan puute kasvattaa pitkittyessään kustannuksia. Vammaisiin ja pitkäaikaissairaisiin henkilöihin ja heidän perheisiinsä kohdennetut toimet poistavat epätasa-arvoa terveydenhuollossa ja kansanterveydellinen merkitys kansantalouden kannalta tulee otetuksi huomioon.

32. Terveyden edistämisen toimia suunnataan myös vammais- ja pitkäaikaissairaiden perheille.

”Lapset kärsivät perheen vaikeuksista. Toinen lapsista – nyt jo aikuinen – on vetäytyvä ja hakee paikkaansa, mutta toinen – jo parikymppinen – on vahvempi selviytymään.”

VAMMAISTEN JA PITKÄAIKAISSAIRAIDEN HENKILÖIDEN POSITIIVINEN ERITYISKOHTELU ON JULKISEN VALLAN VELVOLLISUUS

Vammaisten henkilöiden oikeus osallistua ja elää tasavertaisena kansalaisena yhteiskunnassa ei toteudu riittävästi. Asenteista ja tietämättömyydestä johtuvaa syrjintää ja eriarvoiseen asemaan asettamista esiintyy runsaasti niin työelämässä, yksityisyyteen ja koskemattomuuteen liittyvissä asioissa, koulutukseen liittyvissä asioissa, elinympäristön rakenteissa kuin julkisissa, yksityisissä ja vammaispalveluissakin.

Pitkäaikaissairaus tai vammaisuus pysyvänä tilana aiheuttaa jatkuvan, keskimääräistä suuremman ja yksilön omasta vaikutuspiiristä riippumattoman palveluiden tarpeen. Tämän vuoksi on perusteltua asettaa erityiseen asemaan näiden henkilöiden elämäntilanteen tukeminen ja parantaminen.

Valtioneuvoston selonteossa 2006 (VNS 5/2006) vammaispolitiikasta on esitetty keskeisiä periaatteita vammaispolitiikan lähtökohtiin. Pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lapsiperheiden asemaa on arvioitava oikeuksien toteutumisen ja syrjinnän ehkäisemisen näkökulmasta ja palvelujen ja tukitoimien järjestämisessä on muistettava myös ihmisoikeuslottuvuus.

Vammaispolitiikan keskeiset periaatteet – vammaisten henkilöiden oikeus yhdenvertaisuuteen, vammaisten henkilöiden oikeus osallisuuteen ja vammaisten henkilöiden oikeus tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin – tarvitsevat toteutuakseen yhteiskunnan laaja-alaista esteettömyyttä. Kuten valtioneuvoston selonteossa todetaan, pal-

velut ja tukitoimet ovat positiivista erityiskohtelua, joka turvaa vammaisille henkilöille perustuslain mukaista oikeutta tosiasialliseen yhdenvertaisuuteen.

33. Riittävät palvelut ja tukitoimet turvataan erityislainsäädännöllä yhdenvertaisuuden takaamiseksi vammaisille ja pitkä-aikaissairaille henkilöille. Tämä tulee erityisesti ottaa huomioon meneillään olevan uuden vammaislain valmistelussa.

Vammaispolitiikan kehittämisessä, etenkin edellä mainittujen keskeisten elementtien eli esteettömyyden sekä palvelujen ja tukitoimien kehittämisessä, rahoituspohjalla ja -ratkaisulla on suuri merkitys. Keskeisten vammaispolitiikan toimijoiden tai ainakin vaikuttajien joukkoon tulee liittää valtiovarainministeriö, jonka linjauksista loppujen lopuksi kaikki näyttää riippuvan. Tämänhetkisessä toimintaympäristössä kunta- ja palvelurakennehankkeen vetäjällä sisäasiainministeriöllä on merkittävä rooli myös vammaispolitiikkaa huomioonottavissa sosiaalipolitiikan linjauksissa.

34. Vammaispoliittisten ohjelmien ja aineellisen lainsäädännön kehittämisen lisäksi lähivuosien vammaispoliittisten linjausten on välttämätöntä sisältää myös konkreettisia toimenpide-ehdotuksia ja tavoitteita rahoituksen tosiasiallisesta turvaamisesta vammaispalveluiden lakisääteiselle toimeenpanolle. Tämä edellyttää selkeän rahoitusmallin esittämistä sekä lainsäädännön voimaantulon aikataulua. Erityisesti pitkäaikaissairaiden ja vaikeavammaisten kalliissa ja vaativissa palveluissa kustannusvastuun tasaaminen ja valtion taloudellisen vastuun kasvattaminen on perusteltua ja välttämätöntä.

OMAISHOIDON TUKEA

Omaishoidon tuella tarkoitetaan kokonaisuutta, johon kuuluu hoidettavalle annettava omaishoito sekä muut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, jotka määritellään hoito- ja palvelusuunnitelmassa. Omaiset hoitavat mm. vaikeavammaista lasta, jolloin kunta voi maksaa hoitajalle omaishoidon tukea. Lisäksi kunta voi järjestää hoidon tukemiseksi erilaisia sosiaali- ja terveystalouksellisia palveluja.

35. Lainsäädännöllä edellytetään, että kunnat huolehtivat siitä, että omaishoitajat saavat riittävästi tukea.

36. Oikeutta saada omaishoidon tukea vahvistetaan ja omaishoidon tuen myöntämisperusteet yhdenmukaistetaan.

Nyt kunnissa on huolestuttavan paljon erilaisia toimintatapoja omaishoidon päätöksenteossa. Uusi laki omaishoidontuesta ei selvitysten mukaan turvaa omaishoidon asemaa vaan on heikentänyt sitä. Yhdeksi tavoitteeksi ja toimenpide-ehdotukseksi asetetaan erityisesti omaishoitotilanteessa elävien pitkäaikaissairaiden ja vammaisten ihmisten yhdenvertaisen aseman turvaaminen. Tämä edellyttää kuntien päätöksentekoon yhtenäisten toimintatapojen määrittämistä.

Vaikka ensisijainen vastuu omaishoitajien tuesta on kunnalla, tulee sosiaali- ja terveysalan järjestöjen korkeaa asiantuntemusta käyttää omaishoitajien tukemiseen vertaisryhmien, yksilöllisten keskustelujen, virkistyksen, kuntoutuksen ja koulutuksen avulla.

KOTIPALVELUJEN PARANTAMINEN

Kunnallisia kotipalveluja voidaan antaa alentuneen toimintakyvyn, perhetilanteen, sairauden, vamman tai muun vastaavan syyn perusteella silloin, kun apu on tarpeen tavanomaiseen elämään kuuluvista tehtävistä suoriutumiseksi. Kotiapu voi olla säännöllistä tai tilapäistä. Kotipalvelujen tukipalveluina voidaan järjestää ateria-, kylvytys- ja siivouspalveluja. Kunnallisista kotipalveluista on säädetty sosiaalihuoltolaissa.

37. Syrjäytymisvaarassa olevien lapsiperheiden kanssa tehtävää työtä tehostetaan elvyttämällä lähes kokonaan kadonnut lapsiperheiden kunnallinen kotipalvelu.

Kotipalvelun ja perhetyön avulla voidaan ennalta ehkäistä vakavampia ongelmia, jotka pahimmillaan johtavat "kovaosaisuuden kolmioon" – toimeentulo-, päihde- ja mielen-terveysongelmiin. Vähävaraisille pitkäaikaissairaille ja vammaisperheiden lapsille ja perheille kunnan on taattava kotipalvelun maksuttomuus.

KUNNAN VAMMAISPALVELUT

Kunnissa vammaisten henkilöiden vammaispalvelutarpeiden kartoituksen tekee lain mukaan sosiaalilautakunta. Kaikille vammaisille tarkoitettuja ns. harkinnanvaraisia vammaispalveluita ovat mm. kuntoutusohjaus ja sopeutumisvalmennus, henkilökoh- tainen avustaja, päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet sekä ylimääräiset erityisravinto- ja vaatekustannukset. Vaikeavammaisille tarkoitettuja vammaispalveluita (ns. subjektiivisia oikeuksia) ovat kuljetus- ja saatta- japalvelut, palveluasuminen, tulkkipalvelut sekä asunnon muutostyöt ja asuntoon kuu- luvat välineet ja laitteet.

Useimmiten sosiaalitoimistoissa ei kuitenkaan ole tehty kirjallisia palvelusuunni- telmia edes kaikkein vaikeavammaisimmille kuntalaisille.

38. Palvelujen tarve kirjataan yksilöllisiin palvelusuunnitelmiin, jotka myös päivitetään säännöllisesti. Palvelusuunnitelman laatimisen määräaika kirjataan lakiin. Kunnan velvollisuus on tiedottaa vammaispalveluista ja toteuttaa ne siinä laajuudessa kuin vammaispalvelujen tarvetta esiintyy – rahapulaan vetoamatta.
39. Palveluita koskevaa palveluohjausta ja neuvontaa tehostetaan.

KELAN VAMMAISETUUDET

Pitkäaikaisesti sairas tai vammainen henkilö voi saada laeissa määritellyin edellytyksin Kelasta vammaisetuutta: lapsen hoitotukea (alle 16-vuotiaat), vammaistukea (16–64- vuotiaat) tai eläkkeensaajien hoitotukea. Vammaisetuuksien edellytykset vaihtelevat etuuksittain.

Lapsen hoitotuki korvaa sairaan lapsen hoidosta ja kuntoutuksesta aiheutuvaa taloudellista tai muuta ylimääräistä rasitusta. Vammaistukea maksetaan haitan, tarvit- tavan avun, palvelusten ja/tai erityiskustannusten korvaamiseksi. Eläkkeensaajien hoitotukea maksetaan tarvittavan hoidon, palvelusten tai erityiskustannusten korvaa- miseksi.

Käytännössä vammaisuuksia on tutkimuksissakin todettu jäävän hakematta, todennäköisesti Etelä-Suomessa eniten. Hakemuksia myös hylätään varsin paljon, jolloin syynä ovat mm. puutteellisesti täytetyt hakemukset tai puutteellinen lääkärinlausunto.

Kelan tiedotus, sähköisiin etuusohjeisiin perehtyminen, yksityiskohtaiset lääkärinlausunnot sekä hakemusten huolellinen täyttö parantaisivat etuuksien saamista merkittävästi.

40. Kelan tiedotusta, ohjausta ja neuvontaa vammaisuuksista ja niiden hakemisesta vahvistetaan.

PÄIHDEPERHEIDEN ONGELMIIN ERITYISTOIMIA

Päihdeperheissä päihdeongelmaisen alkoholitarve ohittaa muiden perheenjäsenten tarpeet. Päihdeperheiden lapset kärsivät samantapaisista ongelmista kuin muutkin köyhät lapset: tingitään vaatehankinnoista, hygieniasta, koulukirjoista, harrastuksista ja urheiluvälineistä, jopa ruuasta. Päihdeongelmia on myös pitkäaikaissairautta ja vammaisuutta kohdanneissa perheissä. Jo pieninä lapset oppivat, että rahaa pyydetään hätätilanteessa sosiaalitoimistosta. Tämä laskee lasten itsetuntoa ja aiheuttaa alemmuudentunnetta ja eristäytymistä jo lapsuudessa.

41. Päihdepolitiikassa ja päihdehuollossa vahvistetaan ennaltaehkäiseviä ja ennakoivia toimenpiteitä. Lapsille, jotka joutuvat perheissä aikuisten päihdeongelmille alttiiksi, suunnataan erityistoimia ja huolenpitoa. Heille räätälöidään täsmätoimia, jotta lasten hyvinvointi ei muuttuisi pitkäkestoiseksi pahoinvoinniksi vanhempien päihdeongelmien takia.

Yleiset toimenpide-ehdotukset, jotka edistävät sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden oikeuksien toteutumista

TIEDOTUKSEN, OHJAUKSEN JA NEUVONNAN PARANTAMINEN SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON ETUUKSISTA JA PALVELUISTA

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja etuudet muodostavat erittäin laajan ja monimutkaisen kokonaisuuden, jolloin asiakkaan/potilaan on vaikea saada selville, mitä palveluita ja etuuksia on olemassa ja mihin hän ja hänen perheensä on oikeutettu.

42. Tiedotusta, ohjausta ja neuvontaa sosiaali- ja terveydenhuollon etuuksista ja palveluista vahvistetaan.

SOSIAALI- JA POTILASASIAMIESTEN ASEMAN JA RIIPPUMATTOMUUDEN TURVAAMINEN

Sosiaalihuollon asiakaslaissa säädetään sosiaaliasiamiehestä ja potilaslaissa potilasasiamiehestä. Sosiaali- ja potilasasiamiesten asema ja riippumattomuus vaihtelevat eri kunnissa.

43. Sosiaali- ja potilasasiamiesten asemaa vahvistetaan ja heidän toimintansa riippumattomuus turvataan lainsäädännöllä.

TAUSTAA

Lapsiperheet Suomessa

Tilastokeskuksen mukaan lapsiperheitä (lapsiperhe = perhe, jossa on vähintään yksi kotona asuva alle 18-vuotias lapsi) oli vuoden 2005 lopussa yhteensä 591 528. Lapsia (0-17-vuotiaat) oli 1 103 698 vuoden 2005 lopussa, mikä oli 21,0 % koko väestöstä. Vuoden 2005 lopussa lapsiperheessä oli keskimäärin 1,83 lasta. Perheen lopullinen lapsiluku on tätä korkeampi, koska luvussa eivät ole mukana myöhemmin perheeseen mahdollisesti syntyvät lapset, täysi-ikäisiksi tulleet lapset eivätkä kotoa pois muuttaneet lapset.

Eurooppalaisittain syntyvyys on Suomessa varsin korkealla tasolla kokonaisuudelmällisyysluvun ollessa 1,80 vuonna 2005. Synnyttäjien keski-ikä oli 30,0 vuotta ja ensisynnyttäjien keski-ikä 27,9 vuotta vuonna 2005. Lapsia syntyi 57 745 vuonna 2005. Tilastokeskuksen ennakkotilaston mukaan vuonna 2006 syntyi 58 850 lasta.

Lapsiperheistä noin 80 % on avio- tai avopariperheitä ja noin 20 % yksinhuoltajaperheitä. Uusperheitä kaikista lapsiperheistä on 8,5 %. (Tilastotietojen lähteenä Tilastokeskus.)

Perhe on yhteiskunnan ja yhteisön perusyksikkö, joka vastaa seuraavan sukupolven kasvattamisesta. Lapsiperheen riittävä toimeentulo on yksi keskeinen tekijä siinä, miten perhe pystyy vastaamaan lasten kasvatuksesta. Nyky-yhteiskunnassa markkinoiden merkitys ihmisten elämässä on kasvanut ja siten taloudellinen hyvinvointi on yhä merkittävämmässä asemassa osana ihmisten kokonaisyhyvinvointia.

Yleistä lapsiperheiden köyhyydestä

Lapsiperheiden köyhyys¹ on kansainvälisesti vertaillen ollut Suomessa vähäistä. 1990-luvulla lapsiperheiden tilanne alkoi kuitenkin Suomessa heikentyä. Lapsiperheiden asema tulonjaossa alkoi heikentyä. 1990-luvulla lapsiperheiden verotusta kiristettiin poistamalla lapsi- ja yksinhuoltajavähennykset verotuksessa, etuuksia leikattiin ja inflaatio heikensi etuuksien reaaliarvoa. Veropolitiikassa suositettiin voimakkaasti pääomatuloja palkkatulojen kustannuksella. Vuonna 2003 lapsiköyhyysaste ylitti jo koko väestön köyhyysasteen. Lapsiperheiden köyhyysriski on suurin yksinhuoltajaperheissä, pienten lasten perheissä ja monilapsisissa perheissä, joten näiden ryhmien köyhyyden vähentämiseksi tarvitaan yleisen perhepolitiikan lisäksi erityisesti näihin ryhmiin suunnattuja toimenpiteitä.

Lapsiperheiden suhteellinen asema tulonjaossa on heikentynyt 1990- ja 2000-luvuilla. Alimpaan tulokymmenykseen kuuluvien lapsiperheiden osuus on kasvanut ja lapsiköyhyysaste on kasvanut voimakkaasti.

Köyhyysasteen määrittelyyn käytetään Suomessa Eurostatin suhteellista köyhyysrajaa, joka luokittelee köyhiksi ne henkilöt, jotka kuuluvat kotitalouksiin, joiden tulot ovat pienemmät kuin 60 % kotitalouksien kulutusyksikköä (OECD:n muunnettu kulutusyksikkömääritelämä) kohden lasketusta mediaanitulosta. Vuonna 2004 tämä suhteellinen köyhyysraja oli 11 690 euroa/kulutusyksikkö/vuosi (Tulonjakotilasto 2004, Tilastokeskus 2006, s. 19). Vanhempien tulojen perusteella voidaan laskea köyhyysaste myös lasten parissa (ks. Moisio 2006, 48).

Tilastokeskuksen tulonjakotilaston mukaan lapsiköyhyysaste vuonna 2004 oli 12,3 prosenttia, kun se vuonna 1990 oli 4,9 prosenttia. Alimpaan tulokymmenykseen

¹ Lapsiperheiden köyhyydestä ks. Pasi Moisioin artikkeli: Kasvanut polarisaatio lapsiperheiden parissa, teoksessa Mikko Kautto (toim.). Suomalainen hyvinvointi 2006. Stakes 2006.

kuului 9,4 prosenttia lapsiperheväestöstä vuonna 2003, kun vuonna 1990 alimpaan tulokymmenykseen kuului vain 5,4 prosenttia lapsiperheväestöstä. Sukupolvien välisessä tulojaossa iäkkäämpien kotitalouksien suhteellinen asema on parantunut suhteessa nuorempiin kotitalouksiin.

Lapsiperheiden tulokehitys on ollut erilaista erilaisissa lapsiperheissä. Tulokehitys on ollut heikompaa yksinhuoltajilla, lapsiperheillä, joissa on alle kolmevuotias lapsi, sekä yli kahden lapsen perheissä. Köyhiksi luettujen perheiden määrä kasvoi eniten vuosina 1990–2004 pienten lasten perheissä ja yksinhuoltajaperheissä. Vuonna 2004 köyhiksi laskettavissa perheissä asui 136 200 lasta.

Sosiaalihuollon viimesijaista taloudellista etuutta eli toimeentulotukea sai vuonna 2005 Stakesin tilaston mukaan 52 946 lapsiperhettä. Näistä lapsiperheistä 29 708 oli yksinhuoltajaperheitä ja 23 238 kahden huoltajan (avo- ja avioparit, joilla lapsia) perheitä. Vuonna 2005 yksinhuoltajaperheistä toimeentulotukea sai 25,2 % ja kahden huoltajan perheistä 4,9 %. Yksinhuoltajien toimeentulokiriippuvuus on pysynyt korkealla tasolla, mikä osoittaa heidän heikkoa tulokehitystään ja huonoa asemaansa työ- ja tulonjakomarkkinoilla.

Yksinhuoltajuus muodostaa köyhyysriskin, joten yksinhuoltajaperheiden osuuden kasvu lapsiperheistä on osaltaan lisännyt lapsiperheiden suhteellista köyhyyttä.

Lapsiperheiden köyhyyden lisääntyminen liittyy nuorten ikäluokkien aseman heikkenemiseen tulojaossa suhteessa vanhempiin ikäluokkiin. 1990-luvun alussa tapahtunut voimakas työllisyyden heikkeneminen näkyy edelleen lamaa edeltävää aikaa alhaisempana työllisyytenä ja korkeampana työttömyytenä. Erityisesti yksinhuoltajien työllisyyden lasku on ollut 1990-luvun alusta voimakasta.

Verotuksen lapsivähennysten poistaminen vuonna 1994 kiristi lapsiperheiden ja erityisesti yksinhuoltajien verotusta. Perhepoliittiset tulonsiirrot ovat inflaation ja 1990-luvulla tehtyjen leikkausten myötä heikentyneet, eivätkä 2000-luvulla tehdyt etuuksien korotukset ole palauttaneet perhepoliittisia etuuksia leikkauksia edeltäneelle tasolle. Vuoden 2005 rahana keskimääräinen lapsilisä lasta kohden/kk oli joulukuussa 2005 vain 114,6 euroa kun se 11 vuotta aiemmin vuoden 1994 joulukuussa oli 134,7 euroa lasta kohden/kk.

LAPSI PERHEIDEN TOIMEENTULON OIKEUDELLISTA TARKASTELUA

Julkisen vallan oikeudellisena velvollisuutena on edistää lapsiperheiden taloudellista selviytymistä. Tätä edellyttävät niin Suomea velvoittavat kansainväliset ihmisoikeussopimukset kuin kansallinen lainsäädäntömme. Lukuun on koottu kansallista ja kansainvälistä lainsäädäntöä, jolla on merkitystä tarkasteltaessa lapsiperheiden toimeentuloa oikeudellisesta näkökulmasta.

Kansallinen lainsäädäntö

Perusoikeutena turvatut oikeudet

Perusoikeuksilla tarkoitetaan perustuslaissa säädettyjä yksilölle kuuluvia oikeuksia. Perusoikeudet ovat perustavanlaatuisia, erityisen tärkeitä oikeuksia, joilla on erityinen pysyvyys ja oikeudellinen luonne. Perusoikeuksilla on hierarkkisesti ylempi asema tavallisiin lakeihin nähden. **Suomen perustuslain** perusoikeusluvussa (perustuslain 2 luku) säädetään perusoikeuksista.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Perustuslain 19 §:n 2 momentissa turvataan oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.

Perustuslain 19 §:n 1 momentissa turvataan oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Perustuslain 16 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Perustuslain 16 §:n 2 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykujensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Perustuslain 18 §:ssä säädetään oikeudesta työhön ja elinkeinovapaudesta. Perustuslain 18 §:n 2 momentin mukaan julkisen vallan on edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön.

Tavallisella lainsäädännöllä turvatut oikeudet

Myös perustuslain yhdenvertaisuussäännöksellä (perustuslain 6 §) on merkitystä lapsiperheiden köyhyyden tarkastelussa. Perustuslain 6 §:n 1 momentissa säädetään ihmisten yleisestä yhdenvertaisuudesta lain edessä, 6 §:n 2 momentissa syrjinnän kiellosta, 6 §:n 3 momentissa lasten tasa-arvoisesta kohtelusta yksilöinä ja lapsen oikeudesta saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti sekä 6 §:n 4 momentissa sukupuolten tasa-arvon edistämisestä.

Elatuslain (laki lapsen elatuksesta) 1 §:n mukaan lapsella on oikeus riittävään elatukseen. Elatus käsittää lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, lapsen tarvitseman hoidon ja koulutuksen sekä tästä aiheutuvat kustannukset.

Elatuslain 2 §:n mukaan vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. Vanhempien elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon heidän ikänsä, työkykynsä ja mahdollisuutensa osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevien varojen määrä sekä heidän lakiin perustuva muu elatusvastuunsa. Vanhempien elatusvastuun laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon myös lapsen kyky ja mahdollisuus itse

vastata elatuksesta sekä seikat, joiden johdosta vanhemmille ei aiheudu lapsen elatuksesta kustannuksia tai kustannukset ovat vähäiset.

Elatuslain 3 §:n mukaan lapsen oikeus saada elatustaan vanhemmiltaan päättyy, kun hän täyttää 18 vuotta. Elatuslain 3 §:n mukaan vanhemmat kuitenkin vastaavat lapsen koulutuksesta aiheutuvista kustannuksista myös sen jälkeen, kun lapsi on täyttänyt 18 vuotta, mikäli kustannuksista vastaaminen harkitaan kohtuulliseksi.

Elatuslain 4 §:n mukaan lapselle voidaan vahvistaa suoritettavaksi elatusapua, jos vanhempi ei muulla tavoin huolehdi lapsen elatuksesta tai jos lapsi ei pysyvästi asu vanhempansa luona. Elatusavun määrä ja elatusavun suorittamistapa vahvistetaan sopimuksella tai tuomiolla. Elatuslain 6 §:n mukaan elatusapua suoritetaan kuukausittain etukäteen, jollei toisin ole sovittu tai määrätty. Velvollisuus suorittaa elatusapua päättyy elatuslain mukaan, kun lapsi täyttää 18 vuotta, jollei toisin ole sovittu tai määrätty.

Elatustuen maksamisesta säädetään **elatusturvalaissa**. Elatustuen määrä vuonna 2007 on yhdelle lapselle 129,91 euroa/kk. Elatustukea maksetaan kunnan varoista. Elatustukea sai 102 743 lasta vuonna 2005 (9,3 % 0–17-vuotiaista).

Elatusturvalain 5 §:n mukaan elatustukea maksetaan lapselle, kun 1) elatusvelvollinen on laiminlyönyt elatusavun suorittamisen, 2) avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isän isyyttä ei ole lainvoimaisesti vahvistettu, 3) elatusapua ei ole voitu vahvistaa samanaikaisesti isyyden vahvistamisen kanssa (kuitenkin enintään kuuden kuukauden ajan siitä, kun isyys on lainvoimaisesti vahvistettu), 4) elatusvelvollisuus on ratkaistu vahvistetulla sopimuksella tai tuomiolla, mutta elatusapua ei ole vahvistettu suoritettavaksi elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn vuoksi, taikka elatusavun määrä on elatuskyvyn puutteellisuuden vuoksi vahvistettu elatustuen määrää pienemmäksi tai 5) ottovanhempi on yksin ottanut lapsen ottolapsekseen eikä lapsi ole ottovanhemman puolison lapsi tai ottolapsi tai sellaisen henkilön lapsi, jonka kanssa ottovanhempi elää avoliitossa.

Huolto- ja tapaamisoikeuslain (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta)

1 §:n 2 momentin mukaan lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lain 4 §:n 1 momentin mukaan lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi.

Ilman riittäviä taloudellisia voimavaroja näitä lapsen oikeuksia ei ole mahdollista nyky-yhteiskunnassa toteuttaa, minkä vuoksi lapsiperheköyhyys on merkittävä riski myös lapsen hoiva- ja kasvatusoikeuksien (oikeus saada hoivaa ja kasvatusta) toteutumiseksi.

Äitiysavustuslain perusteella äidin ja lapsen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi suoritetaan naiselle valtion varoista äitiysavustus. Oikeus äitiysavustukseen on naisella, jonka raskaus on kestänyt vähintään 154 päivää. Äitiysavustuslain 7 §:n mukaan äitiysavustus suoritetaan kutakin lasta kohti avustuksen hakijan ilmoituksen mukaan joko äitiyspakkauksena tai rahana. Vuonna 2007 rahamääräisen avustuksen suuruus on 140 euroa kutakin syntynyttä lasta kohden.

Vuonna 2005 äitiysavustusta sai 56 930 perhettä ja äitiysavustusta maksettiin 57 841 lapsesta vuonna 2005. Avustus nostettiin pakkauksena 68,2 %:ssa ja rahana 31,8 %:ssa avustuksista.

Lapsilisälain 1 §:n perusteella alle 17-vuotiaan lapsen elatusta varten maksetaan valtion varoista lapsilisää. Lapsilisälain 6 §:n mukaan oikeus lapsilisän nostamiseen on nostajaksi ilmoitetulla lapsen vanhemmalla tai huoltajalla, jonka huollossa lapsi on.

Lapsilisän määrä yhdestä lapsesta on 100 euroa/kk. Jos lapsilisää saa useammasta kuin yhdestä lapsesta, lapsilisän määrä toisesta lapsesta on 110,50 euroa, kolmanesta lapsesta 131 euroa, neljännestä lapsesta 151,50 euroa ja jokaisesta seuraavasta lapsesta 172 euroa/kk. Yksinhuoltajan lapsesta lapsilisä maksetaan korotettuna 36,60 eurolla/kk.

Lapsilisää sai vuoden 2005 lopussa 569 633 perhettä, joista yksinhuoltajaperheitä oli 101 476 eli 17,8 % lapsilisää saaneista perheistä. Lapsilisään oikeutettuja lapsia oli 1 034 400 vuonna 2005. Yksinhuoltajien lapsia oli 157 394 eli 15,2 % lapsilisään oikeutetuista lapsista.

Sairausvakuutuslain 9 luvun perusteella lapsen vanhemmille maksetaan vanhempainpäivärahoja.

Äitiysrahaa maksetaan 105 arkipäivältä. Oikeus äitiyspäivärahaan alkaa aikaisin-taan 50 arkipäivää ja viimeistään 30 arkipäivää ennen laskettua synnytystä. Eri-tyis-äitiysrahaa maksetaan odottavalle äidille, jos työnantaja ei voi poistaa kemiallisesta aineesta, säteilyistä tai tarttuvasta taudista äidin tai sikiön terveydelle aiheuttavaa vaaraa eikä järjestää odottavalle äidille muuta työtä.

Isyysrahaa maksetaan lapsen hoitoon osallistuvalla isälle äitiys- ja vanhempain-rahakaudella yhteensä enintään 18 arkipäivältä.

Vanhempainrahaa maksetaan äidille tai isälle 158 arkipäivältä.

Vanhempainpäivärahat määräytyvät hakijan verotuksessa vahvistettujen työtulojen mukaan. Jos työtulojen perusteella ei tulisi maksettavaksi vanhempainrahaa, maksetaan päivärahaa 15,20 euroa arkipäivältä.

Kelan laskemia esimerkkejä päivärahan määrästä: vuosityötulo 9000 euroa = päiväraha 21,00 euroa, vuosityötulo 19 000 euroa = päiväraha 44,33 euroa, vuosityötulo 24 000 euroa = päiväraha 56,00 euroa ja vuosityötulo 40 000 euroa = päiväraha 81,74 euroa.

Lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain perusteella maksetaan lasten kotihoidon tukea lapsen hoidon järjestämiseksi vanhemmalle tai muulle huoltajalle sekä lasten yksityisen hoidon tukea lapsen hoidon järjestämiseksi vanhemman tai muun huoltajan osoittamalle hoidon tuottajalle. Molempiin tukiin kuuluu hoitoraha ja tulosidonnainen hoitolisä.

Vuonna 2007 kotihoidon tuen hoitoraha alle 3-vuotiaasta lapsesta on 294,28 euroa/kk, alle 3-vuotiaasta sisaruksesta kustakin 94,09 euroa/kk ja alle oppivelvollisuusikäisestä sisaruksesta kustakin 60,46 euroa/kk sekä yhdestä alle 3-vuotiaasta maksettava hoitolisä (määräytyy perheen tulojen mukaan) enintään 168,19 euroa/kk.

Vuonna 2007 yksityisen hoidon tuen hoitoraha on perheen kustakin alle kouluikäisestä lapsesta 137,33 euroa/kk. Yksityisen hoidon hoitolisä on enintään 134,55 euroa/kk perhettä kohden. Jos lapsi on kunnan järjestämässä osapäiväisessä esiopetuksessa tai aloittaa koulun 6-vuotiaana, hoitorahaa maksetaan 58,67 euroa/kk ja (mahdollinen) hoitolisä puolitetaan.

Lain kotihoidon ja yksityisen hoidon tuen perusteella maksetaan myös osittaista hoitorahaa lapsen vanhemmalle tai muulle huoltajalle, jonka keskimääräinen viikoittainen työaika on lapsen hoidon vuoksi enintään 30 tuntia. Osittaisen hoitorahan suuruus on 70 euroa/kk.

Kotihoidon tukea sai vuoden 2005 lopussa 67 844 perhettä, yksityisen hoidon tukea 11 850 perhettä ja osittaista hoitorahaa 10 824 perhettä.

Asumistukilain perusteella maksetaan pienituloisille ruokakunnille yleistä asumistukea vakinaiseksi katsottavan Suomessa sijaitsevan vuokra-asunnon, asumisoikeusasunnon tai omistusasunnon asumismenojen vähentämiseksi. Asumistuen määrä

lasketaan vähentämällä asumismenoista ruokakunnan tulojen perusteella määräytyvä perusomavastuu.

Keskimääräinen maksettu asumistuki vuoden 2005 joulukuussa oli 222,8 euroa/kk, joka oli 51,1 % asumistukea saavien keskimääräisistä asumiskustannuksista. Asumistukea saaneista ruokakunnista 40,4 % oli lapsiperheitä vuonna 2005. Kaikista asumistukea saaneista ruokakunnista yksinhuoltajaperheitä oli 28,0 % ja avio- tai avolapsiperheitä 12,4 % vuonna 2005.

Työttömyysturvalain perusteella työttömän työnhakijan perustoimeentulo työttömyyden aikana turvataan työttömyyspäivärahalla ja työmarkkinatuella.

Työttömyyspäivärahaa maksetaan työssä olleelle työttömälle työnhakijalle, jos hän työhistoriansa perusteella täyttää työssäoloehdon. Ansiopäivärahaa maksetaan henkilölle, joka on ollut ennen työttömyyden alkamista vähintään 10 kuukautta työttömyyskassan jäsen ja joka täyttää työssäoloehdon. Peruspäivärahan suuruus on 23,50 euroa/arkipäivä. Työttömyyspäivärahaa maksetaan enintään 500 työttömyyspäivältä, jonka jälkeen työttömällä voi olla oikeus työmarkkinatukeen.

Työmarkkinatuki on ensi kertaa työmarkkinoille tuleville ja työttömyyspäivärahaa enimmäisajan saaneille tarkoitettu taloudellinen tuki, jolla pyritään tukemaan henkilön työmarkkinoille sijoittumista. Työmarkkinatuki on tarveharkintainen etuus. Hakijan ja hänen avio/avopuolionsa tulot vähentävät työmarkkinatukea. Täysi työmarkkinatuki on 23,50 euroa/arkipäivä.

Työttömän peruspäivärahan, ansiopäivärahan ja työmarkkinatuen lapsikorotukset ovat vuonna 2007 yhdestä lapsesta 4,53 euroa/arkipäivä, kahdesta lapsesta yhteensä 6,65 euroa/arkipäivä ja kolmesta tai useammasta lapsesta 8,58 euroa/arkipäivä.

Sosiaalihuoltolaki on sosiaalihuoltoa koskeva yleislaki. Sosiaalihuoltolaissa sosiaalihuollolla tarkoitetaan sosiaalipalveluja, toimeentulotukea, sosiaaliavustuksia, sosiaalista luottoa ja niihin liittyviä toimintoja, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä.

Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (sosiaalihuollon asiakaslaki) säädetään sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista ja velvollisuuksista, sosiaalihuollon informaatio-oikeudellisista kysymyksistä sekä muistutuksesta ja sosiaaliamiehestä. Alaikäisen sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ks. lain 10 § ja 11 §:n 3 momentti.

Lastensuojelusta säädetään **lastensuojelulaissa**. Lastensuojelulain 2 luvussa on säännökset kasvuolojen kehittämisestä ja kasvatuksen tukemisesta, 3 luvussa säännökset perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun toimintamuodoista ja periaatteista, 4 luvussa säännökset lastensuojelun avohuollon tukitoimista, 5 luvussa säännökset lapsen huostaanotosta, 6 luvussa säännökset sijaishuollon järjestämisestä ja jälkihuollosta, 7 luvussa säännökset muutoksenhausta ja 8 luvussa (erinäiset säännökset) mm. lastensuojelulain mukaisesta ilmoitusvelvollisuudesta.

Lastensuojelulain 13 §:n 1 momentin mukaan lastensuojelutarpeen johtuessa oleelliselta osin riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisolosta tai asunnon puuttumisesta kunnan on viivytyksettä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto.

Lastensuojelulain 13 §:n 2 momentin mukaan kunnan sosiaalitoimen on lisäksi tarvittaessa tuettava lasten tai nuorta koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, harrastuksissa ja muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä taloudellista ja muuta tukea antamalla. Kunnan sosiaalitoimen on lisäksi tarvittaessa järjestettävä loma- ja virkistystoimintaa.

Lastensuojeluasetuksessa säädetään kodin ulkopuolelle sijoitetun lapselle varattavista/annettavista itsenäistymisvaroista (asetuksen 6c §) ja lapselle annettavista käyttövaroista (asetuksen 6e §).

Uusi lastensuojelulaki (HE 252/2006 ja StVM 59/2006) hyväksyttiin eduskunnassa 14.2.2007. Tarkoituksena on, että uusi lastensuojelulaki tulee voimaan vuoden 2008 alussa.

Hyväksytyt lastensuojelulain 1 luvussa on yleiset säännökset, 2 luvussa säännökset lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisestä, 3 luvussa säännökset lastensuojelun järjestämisestä, 4 luvussa säännökset lapsen osallisuudesta, 5 luvussa säännökset lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta, 6 luvussa menettelyä koskevia säännöksiä, 7 luvussa säännökset avohuollosta, 8 luvussa säännökset lapsen kiireellisestä sijoituksesta, 9 luvussa säännökset huostaanotosta, 10 luvussa säännökset sijaishuollosta, 11 luvussa säännökset rajoituksesta sijaishuollossa, 12 luvussa säännökset jälkihuollosta, 13 luvussa säännökset sijaishuollon valvonnasta, 14 luvussa säännökset lastensuojeluasian käsittelystä hallintotuomioistuimessa ja 15 luvussa säännökset muutoksenhausta.

Velvollisuudesta ryhtyä avohuollon tukitoimiin säädetään vuonna 2008 voimaantulevan lastensuojelulain 34 §:ssä. Lastensuojelulain 35 §:n mukaan lastensuojelun tarpeen oleelliselta osin johtuessa riittämättömästä toimeentulosta, puutteellista asumisolosta tai asunnon puuttumisesta tai kun nämä ovat oleellisena esteenä lapsen tai perheen kuntoutumiselle on kunnan viivytyksettä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto. Riittävä taloudellinen tuki ja asuminen on järjestettävä myös jälkihuollon piirissä olevalla lapselle tai nuorelle, jos hänen kuntoutumisensa sitä edellyttää. Muista lastensuojelun avohuollon tukitoimista säädetään lain 36 §:ssä. Pykälässä on yhdeksänkohtain luettelo erilaisista avohuollon tukitoimista.

Toimeentulotukilain perusteella maksetaan toimeentulotukea. Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo.

Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta.

Toimeentulotukilain 2 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla.

Toimeentulotuki jakautuu perustoimeentulotukeen ja täydentävään toimeentulotukeen. Lisäksi voidaan myöntää ehkäisevää toimeentulotukea. Toimeentulotuen perusosa 1. kuntaryhmässä vuonna 2007 (kuntaryhmät poistuvat vuonna 2008) on yksin asuvalle ja yksinhuoltajalle 389,37 euroa/kk, muulle 18 vuotta täyttäneelle 330,96 euroa/kk, 10–17-lapselle 1. lapselle 272,56 euroa/kk, 2. lapselle 253,09 euroa/kk, 3. jne. lapselle 233,62 euroa sekä alle 10-vuotiaalle lapselle 1. lapselle 245,30 euroa/kk, 2. lapselle 225,83 euroa/kk ja 3. jne. lapselle 206,37 euroa/kk.

Toimeentulotukea sai 52 946 lapsiperhettä vuonna 2005. Näistä lapsiperheistä 29 708 oli yksinhuoltajaperheitä ja 23 238 kahden huoltajan perheitä.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (tasa-arvolaki) 7 §:n mukaan välitön ja välillinen syrjintä sukupuolen perusteella on kielletty.

Tasa-arvolain mukaan välittömään syrjintään luetaan eri asemaan asettaminen raskaudesta tai synnytyksestä johtuvasta syystä. Välilliseen syrjintään luetaan eri asemaan asettaminen vanhemmuuden tai perheenhuoltovelvollisuuden perusteella.

Perheellisten työntekijöiden syrjintä työmarkkinoilla voi johtaa työttömyyteen, alityöllisyyteen tai uralla etenemisen vaikeutumiseen ja siten aiheuttaa lapsiperheille toimeentulovaikeuksia.

Vammaispalvelulain (laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista) nojalla kunnan on järjestettävä vammaisille henkilöille palveluita ja tukitoimia, joiden tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä (lain 1 ja 3 §). Lain 8 §:ssä säädetään vammaisille henkilöille tarkoitetuista palveluista ja lain 9 §:ssä vammaisille henkilöille tarkoitetuista tukitoimista.

Laissa lapsen hoitotuesta säädetään pitkäaikaissairaalle tai vammaiselle alle 16-vuotiaalle lapselle maksettavasta hoitotuesta (lapsen hoitotuki). Hoitotuki on porrastettu kolmeen ryhmään sairaudesta tai vammasta aiheutuvan rasituksen mukaan. Vuonna 2007 lapsen hoitotuen määrä on 79,83 euroa/ kk, korotetun hoitotuen määrä 186,28 euroa/kk ja erityishoitotuen määrä 361,21 euroa/kk. Vuonna 2005 lapsen hoitotukia sai yhteensä 37 793 lasta.

Vammaistukilain nojalla maksetaan 16–64-vuotiaalle henkilölle, jonka toimintakyvyn voidaan sairauden tai vamman johdosta olevan yhdenjaksoisesti ainakin vuoden ajan alentunut, haitan, tarvittavan avun, palveluiden ja erityiskustannusten korvaamiseksi vammaistukea. Vammaistuki on porrastettu kolmeen ryhmään. Vuonna 2007 vammaistuen määrä on 79,83 euroa/kk, korotetun vammaistuen määrä 186,28 euroa/kk ja erityisvammaistuen määrä 361,21 euroa/kk.

Kansaneläkelain 30a §:n nojalla maksetaan eläkkeensaajien hoitotukea pitkäaikaissairaana tai vammaisen eläkkeensaajan kotona asumisen ja siellä tapahtuvan hoidon tukemiseksi sekä sairaudesta tai vammaisuudesta aiheutuvien erityiskustannusten korvaamiseksi. Eläkkeensaajan hoitotuki on porrastettu kolmeen ryhmään. Vuonna 2007 eläkkeensaajan hoitotuen määrä on 53,47 euroa/ kk, korotettu hoitotuki 133,11 euroa/kk ja erityishoitotuki 281,46 euroa/kk.

Eläkkeensaajalle Kela maksaa lapsikorotusta alle 16-vuotiaista lapsista. Lapsikorotus on vakiomääräinen veroton lisä. Lapsikorotuksen määrä vuonna 2007 on 19,00 euroa/kk lasta kohden.

Erityishuollon antamisesta kehitysvammaiselle henkilölle säädetään **laissa kehitysvammaisten erityishuollosta (kehitysvammalaki)**. Erityishuollon tarkoituksena on edistää kehitysvammaisen henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan sekä turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito.

Kunnallisista sosiaali- ja terveyspalveluista perittävistä asiakasmaksuista säädetään **laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista**. Lain nojalla osa sosiaali- ja terveyspalveluista on maksuttomia (lain 4 ja 5 §). Kohtuuttoman maksurasituksen välttämiseksi lain 6a §:ssä säädetään maksukatosta, joka on 590 euroa kalenterivuodessa. Maksukatosta ylittymisen jälkeen ovat maksukattoon sisältyvät palvelut maksuttomia asianomaisen kalenterivuoden loppuun. Laitoshoidosta voidaan kuitenkin periä maksu palvelun käyttäjän ylläpidosta maksukatosta ylittymisen jälkeenkin. Alle

18-vuotiaan lapsen käyttämistä palveluista perityt maksut otetaan huomioon hänen vanhempansa tai muun huoltajansa maksujen kanssa.

Sairausvakuutuslain 4 luvun 7 §:ssä on säännökset matkakustannusten korvaamisesta ja omavastuusuudesta. Luvun 7 §:ssä säädetään matkakustannusten omavastuusuudesta sekä sairaus- ja kuntoutusmatkakustannusten vuotuisesta omavastuukatosta.

Sairausvakuutuslain 5 luvussa on säännökset lääkekorvauksista. Luvun 8 §:ssä säädetään vuotuisesta omavastuukatosta ja oikeudesta lisäkorvaukseen.

Perhe-eläkelain nojalla Kela maksaa lapseneläkettä alle 18-vuotiaalle edunjättäjän omalle lapselle, ottolapselle tai lapselle, joka asui edunjättäjän kuollessa hänen kanssaan samassa taloudessa ja jonka elatuksesta edunjättäjä vastasi. Jos lapsen molemmat vanhemmat (tai huoltajat) ovat kuolleet, lapseneläke maksetaan kummankin jälkeen erikseen.

Lapseneläkkeen tuloista riippumaton perusmäärä vuonna 2007 on 51,70 euroa/kk. Täysorvolle lapselle maksetaan kaksi perusmäärää. Alle 18-vuotias lapsi voi saada lisäksi täydennysmäärää enintään 69,07 euroa/kk, jos hänen muut kuin Kelan maksumat bruttomääräiset perhe- tai huoltoeläkkeensä ovat enintään 186,20 euroa/kk. Täysorvolle lapselle maksetaan kaksi täydennysmäärää erikseen kummankin vanhemman jälkeen, jolloin kummankin vanhemman jälkeen maksettava täydennysmäärä riippuu vain hänen jälkeensä maksetuista muista perhe-eläkkeistä.

Kansanterveystyöstä säädetään **kansanterveyslaissa** ja -asetuksessa. Kunnan tehtävät kansanterveystyössä on määritelty lain 3 luvussa. Hoitoon pääsyä koskeva säännös on lain 15b §:ssä (hoitotakuu).

Erikoissairaanhoidosta säädetään **erikoissairaanhoidolaissa**. Hoitoon pääsyä koskevat säännökset ovat lain 31 §:ssä (hoitotakuu).

Mielenterveystyöstä säädetään **mielenterveyslaissa** ja -asetuksessa. Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden järjestämisestä on erityissäännöksiä asetuksen 2a luvussa.

Päihdehuollosta säädetään **päihdehuoltolaissa** ja -asetuksessa. Päihdehuoltoa annetaan sekä sosiaali- että terveystoimessa. Päihdehuoltolain 7 §:n mukaan päihdehuollon palveluja tulee antaa henkilölle, jolla on päihdeiden käyttöön liittyviä ongelmia sekä hänen perheelleen ja muille läheisille. Palveluja on annettava henkilön, hänen perheensä ja muiden läheistensä avun, tuen ja hoidon tarpeen perusteella.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (potilaslaki) sisältää säännökset potilaan oikeuksista, muistutuksesta, potilasasiamiehestä ja potilasasiakirjoista. Alaikäisen potilaan asemasta ks. potilaslain 7 § ja 9 §:n 2-4 momentti.

Laissa omaishoidon tuesta on säännökset omaishoidon tuesta. Omaishoidon tuki muodostuu lain 2 §:n mukaan hoidettavalle annettavista tarvittavista palveluista sekä omaishoitajalle annettavasta hoitopalkkiosta, vapaasta ja omaishoitoa tukevista palveluista. Omaishoidon tuen myöntää kunta. Omaishoidon tuesta laaditaan omaishoitajan ja kunnan välillä omaishoitosopimus, jonka liitteenä on hoito- ja palvelusuunnitelma.

Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa lain soveltamisalaa.

Hallintolaissa säädetään hyvän hallinnon perusteista ja hallintoasiassa noudatettavassa menettelyssä. Hallintolakia sovelletaan valtion viranomaisissa, kunnallisissa viranomaisissa ja itsenäisissä julkisoikeudellisissa laitoksissa sekä eduskunnan virastoissa ja tasavallan presidentin kansliassa. Hallintolakia sovelletaan myös valtion liikelaitoksissa, julkisoikeudellisissa yhdistyksissä sekä yksityisissä yhteisöissä niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä.

Hallinnon oikeusperiaatteita ovat yhdenvertaisuusperiaate, tarkoitussidonnaisuuden periaate, objektiviteettiperiaate, suhteellisuusperiaate ja luottamuksensuojaperiaate.

Kansainvälinen lainsäädäntö

Ihmisoikeus on yksilön perustavanlaatuisen oikeus, joka on turvattu kansainvälisessä ihmisoikeusasiakirjassa (kansainvälisessä ihmisoikeussopimuksessa). Ihmisoikeuksien ja (kansallisten) perusoikeuksien suojaamisella pyritään usein samoihin tavoitteisiin ja niiden sisältö on usein identtinen.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 26 artiklan 1 kappaleen mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus, ja ryhtyvät välttämättömiin toimiin tämän oikeuden täydeksi toteuttamiseksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleen mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon. 27 artiklan 2 kappaleen mukaan vanhemmilla ja muilla lapsen huollosta vastaavilla on ensisijainen velvollisuus kykyjensä ja taloudellisten mahdollisuuksiensa mukaisesti turvata lapsen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet.

27 artiklan 3 kappaleen mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kansallisten olosuhteidensa ja varojensa mukaisesti tarpeellisiin toimiin tukeakseen vanhempia ja muita lapsesta vastuussa olevia tämän oikeuden toteuttamisessa sekä antavat tarvittaessa aineellista apua ja tukevat ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (ns. KP-sopimus) 23 artiklan 1 kappaleen mukaan perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustavaa laatua oleva yhteisö ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojeluun. Yleissopimuksen 24 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella lapsella on ilman mm. omaisuuteen perustuvaa syrjintää oikeus alaikäisyytensä edellyttämään suojeluun perheensä, yhteiskunnan ja valtion taholta.

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen (ns. TSS-sopimus) 9 artiklassa määrätään jokaisen oikeudesta sosiaaliturvaan.

Yleissopimuksen 10 artiklassa turvataan suurin mahdollinen suojelu ja apu perheelle. Artikla sisältää määräyksiä myös äideille annettavasta suojelusta ja sosiaaliturvasta sekä lasten ja nuorten suojelu- ja avustustoimenpiteistä.

Yleissopimuksen 11 artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso, joka käsittää riittävän ravinnon, vaatetuksen ja sopivan asunnon, sekä oikeuden elinehtojen jatkuvaan parantamiseen.

Kaikkinaisen **naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen** 13 artiklan mukaan sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin naisten syrjinnän poistamiseksi muilta talous- ja yhteiskuntaelämän aloilta varmistakseen miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta samat oikeudet. Ks. erityisesti kohta: oikeus perheellisysetuuksiin.

Naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen 11 artiklan mukaan sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin poistaakseen naisten syrjintä työelämästä varmistakseen miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta samat oikeudet.

Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja sisältää useita sopimusmääräyksiä, jotka ovat tärkeitä lapsiperheiden köyhyyden oikeudellisessa tarkastelussa.

Lapsiperheiden toimeentulon kannalta erityisen merkittäviä ovat sosiaalisen peruskirjan 16 artikla perheen oikeudesta sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun, 17 artikla lasten ja nuorten oikeudesta sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun ja 30 artikla oikeudesta suojeluun köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan.

Euroopan unionin perusoikeuskirjassa on useita artikloita, joihin sisältyvillä määräyksillä on merkitystä lapsiperheiden köyhyyden vähentämisen kannalta.

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 24 artiklassa säädetään lapsen oikeuksista, 33 artiklassa oikeuksista perhe- ja työelämän yhteensovittamiseen ja 34 artiklassa oikeuksista sosiaaliturvaan ja sosiaalitukeen.

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 26 artiklassa säädetään vammaisten henkilöiden oikeudesta sopeutumistoimenpiteisiin.

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 20 artiklassa säädetään yhdenvertaisuudesta lain edessä ja 21 artiklassa syrjintäkiellosta.

Euroopan unionin komissio on antanut **tiedonannon lapsen oikeuksista**. Tiedonannossa komissio sitoutuu tukemaan lapsiperheiden köyhyyden poistamista koskevia kansallisia toimenpiteitä.

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 13.12.2006. Yleissopimus avataan allekirjoitettavaksi 30.3.2007, jonka jälkeen myös Suomi voi sen allekirjoittaa. Yleissopimuksen ratifioiminen edellyttää lainsäädäntömuutoksia, minkä vuoksi yleissopimuksen ratifioiminen voi oletettavasti tapahtua 2-4 vuoden kuluttua.

TIIVISTÄEN

Lapsiperheet eivät ole pärjänneet tulojaossa 1990- ja 2000-luvuilla. Lapsiperheet ovat siirtyneet tulojaossa alaspäin, alimpaan tulokymmenykseen kuuluvien lapsiperheiden osuus on kasvanut ja lapsiköyhyysaste on ylittänyt koko väestön köyhyysasteen. Erityisesti yksinhuoltajaperheiden, alle kolmevuotiaiden lasten perheiden ja monilapsisten perheiden tulokehitys on ollut heikkoa. Suurin yksittäinen selittäjä lapsiperheiden köyhyydelle on työllisyyden lasku. Lapsiperheiden tulonsiirtoihin tehtiin tuntuvia leikkauksia 1990-luvun puolivälissä. Inflaatio on alentanut tulonsiirtojen reaaliarvoa. 2000-luvulla tehdyt tulonsiirtojen korotukset ole korjanneet 1990-luvun leikkauksien ja inflaation vaikutuksia.

Lapsiperheiden kannalta oikeudenmukaisemman tulokehityksen kannalta olisi tärkeää parantaa lapsiperheiden saamia tulonsiirtoja ja sitoa perhepoliittisten etuuk-sien taso indeksiin niiden reaaliarvon turvaamiseksi.

Olisi myös tarpeen tarkastella lapsiperheiden verotusta. Lapsiperheiden verotus on käytännössä muita kotitalouksia ankarampaa johtuen lapsiperheiden tulo- ja kulu-rakenteesta. Perhepoliittiset verovähennykset poistettiin vuonna 1994. Verotuksen painopistettä siirrettiin pääomatuloista ansiotulojen verotukseen, mikä kiristi lapsi-perheiden verotusta, koska lapsiperheillä on vähän pääomatuloja. Myös Suomen kor-kea arvonlisäverotus kohdistuu ankarasti lapsiperheisiin, koska lapsiperheet kuluttavat lapsettomia enemmän. Suomen verojärjestelmä onkin lapsiperheiden näkökulmasta epäoikeudenmukainen.

ELÄVÄSTÄ ELÄMÄSTÄ

”Kun kaikilla muillakin on”

Toisen polven yksinhuoltajaäiti kertoo, ettei hänellä koskaan ole ollut viljalti rahaa, mutta rahattomuus alkoi toden teolla vaivata, kun perheeseen syntyi vaikeasti vam-mainen lapsi. Kyseessä oli perheen toinen lapsi. Tuohon aikaan kertojan aviomies vielä asui kotona. Mies oli pitkäaikaistyötön ja kertojalla oli erityisen pieni äitiyspäiväraha.

Taloudellinen katastrofi alkoi kehittyä suuresta sairaalalaskusta, jota seurasivat suuret jälkiverot kolmena perättäisenä vuonna. Kertoja ja hänen miehensä tinkivät omasta ruuastaan, jotta lapsille saatiin ruokaa ja laskut maksetuksi. Vammaisten lasten perhekurssin aamiaiset ovat jääneet kertojan mieleen. Hän tankkasi tyttärelleen suklaavanukkaita kurssin aikana, jotta jaksetaan seuraavaan kesään ja perhekurssiin.

Elämä muuttui, kun perheen isä muutti kodista. Pian hän sairastui psyykkisesti ja pääsi sairaalaan. Kriisin jälkeen kertoja rauhoittui, mutta hänellä oli nyt kolme huol-lettavaa. Hän iloitsee autosta, joka on vain 10 vuotta vanha. Sen avulla hän pystyy paremmin kuljettamaan liikuntavammaista lastaan. Äiti on pyrkinyt järjestämään kai-kille lapsilleen harrastusmahdollisuuden.

Kaikkia lasten toiveita ei kuitenkaan tiukassa taloustilanteessa kertoja kykene täyttämään. Mp3-soitinta, kamerakännykkää tai digikameraa kertoja ei pysty lapsil-leen suomaan, vaikka ”kaikilla muilla on sellainen”. Tarkalla taloudenpidolla kertoja on pystynyt ostamaan tuoretta ruokaa kaupasta.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET LAPSIPERHEIDEN KÖYHYEDEN VÄHENTÄMISEKSI (Ehdotukset perusteluineen esitelty sivuilla 3-19)

Toimenpide-ehdotukset lapsiperheiden köyhyyden vähentämiseksi yleisesti

- 1) Lapsilisät sidotaan elinkustannusindeksiin niiden reaaliarvon turvaamiseksi.
- 2) Lapsilisien määrät palautetaan ennen vuoden 1995 leikkausta edeltävälle reaalitasolle.
- 3) Lapsilisan maksamisen ulotetaan siihen saakka, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta.
- 4) Lapsiperheiden asumisen tukia parannetaan ja yleisen asumistuen määräytymisperusteita yksinkertaistetaan.
- 5) RAY:n avustukset loma- ja leiritoiminnalle turvataan ja kunnat ja seurakunnat lisäävät omaa loma- ja leiritoimintaansa vähävaraisille lapsiperheille.
- 6) Työttömille vanhemmille räätälöidään nykyistä vaikuttavimpia työllistämistoimia, jotka johtavat pysyvään työllistymiseen.
- 7) Lapsilisät, kohtuullisena pidettävä elatusapu ja elatustuki sisällytetään toimeentulotukilaisissa tuloihin, joita ei oteta huomioon käytettävissä olevina tuloina.
- 8) Korotetaan yhdestä lapsesta maksettava lapsikorotus 6 euroon, kahdesta lapsesta maksettava lapsikorotus 8,50 euroon, kolmesta ja useammasta lapsesta maksettava lapsikorotus 11,50 euroon. Työn vastaanottamista ja työelämään palaamista helpottaisivat myös karenskien lieventäminen.
- 9) Huoltajakorotus palautetaan opintotukeen.
- 10) Perheellisten opiskelijoiden vapaan tulon rajaa (raja, jonka alle jäävät opiskelijan tulot eivät vaikuta opintotukeen) korotetaan jokaisesta opiskelijan lapsesta.

Toimenpide-ehdotukset pienten lasten perheiden köyhyyden vähentämiseksi

- 11) Äitiysavustuksen määrää korotetaan seuraavasti: äitiyspakkaus ja 300 euroa tai nostettaessa avustus pelkästään rahamääräisenä, 440 euroa.
- 12) Vähimmäisvanhempainpäiväraha korotetaan työttömyysturvan peruspäivärahan tasolle eli 23,50 euroon/arkipäivä.
- 13) Kotihoidon tuki palautetaan vuoden 1995 reaalitasolle inflaatiolla korjattuna.
- 14) Kotihoidon tuki sidotaan elinkustannusindeksiin.
- 15) Osittaisen hoitorahan määrä korotetaan 140 euroon/kk.

- 16) Osittainen hoitoraha maksetaan yksinhuoltajille 30 eurolla korotettuna (yksinhuoltajakorotus).
- 17) Oikeus osittaiseen hoitorahaan laajennetaan kattamaan alle kouluikäisten lasten vanhemmat (nykyisin alle oikeus on alle kolmevuotiaan lapsen vanhemmalla).
- 18) Lapsilisän korotus alle 3-vuotiaasta lapsesta palautetaan.

Toimenpide-ehdotukset yksihuoltajaperheiden köyhyyden vähentämiseksi

- 19a) Lapsilisän yksinhuoltajakorotus nostetaan 70 euroon tai
- 19b) Yksihuoltajavähennys palautetaan verotukseen.
- 20) Lapsen elatustukea korotetaan lapsen riittävän elatuksen turvaamiseksi 150 euroon/kk .
- 21) Päivähoitopalveluissa kiinnitetään nykyistä enemmän erityistä huomiota yksinhuoltajaperheiden tarpeisiin.
- 22) Lapsiperheiden kotipalvelua lisätään erityisesti yksinhuoltajaperheet huomioon ottaen.
- 23) Työttömille yksinhuoltajille suunnataan erityisiä työllistämistoimia.

Toimenpide-ehdotukset monilapsisten perheiden köyhyyden vähentämiseksi

- 24a) Monilapsisten perheiden lapsilisät palautetaan vuoden 1995 leikkausta edeltävälle reaalitasolle tai
- 24b) Monilapsisille perheille myönnetään "monilapsivähennys" verotuksessa.

Toimenpide-ehdotukset maahanmuuttajalapsiperheiden köyhyyden vähentämiseksi

- 25) Maahanmuuttajaperheiden vanhemmille suunnataan erityisiä koulutus- ja työllistämistoimia, mm. lisätään suomen kielen opetusta, ohjausta ammatilliseen kouluttautumiseen ja työnhakuun.
- 26) Nuorten maahanmuuttajien suomen kielen opetukseen, opinto-ohjaukseen ja työpaikan haussa avustamiseen osoitetaan lisäresursseja.

Toimenpide-ehdotukset lapsiperheiden, joissa on pitkäaikais-sairautta ja/tai vammaisuutta, köyhyyden vähentämiseksi

- 27) Sosiaalityöhön osoitetaan uusia resursseja turvaamaan sosiaalisen osallistumisen mahdollisuuksia.
- 28) Sosiaali- ja terveystalveluissa ennalta ehkäisevään toimintaan nimetään omat vastuutahot ja -henkilöt, jotta yksilölliset palvelutarpeet tulisivat riittävän

ajoissa huomatuksi. Toiminnassa korostetaan tiedon välittämisen ja palveluohjauksen merkitystä ja sen tehostamistoimia.

- 29) Lapsiperheiden, joissa on vammaisuutta ja/tai pitkäaikaissairautta, tarvitsemaan lääkehoitoon luodaan järjestelmä, jossa terveydenhoidon kannalta tärkeät reseptilääkkeet on mahdollista saada apteekista välittömästi ilman pitkiä, muiden tukitoimien odotusaikoja.
- 30) Neuvolatyön ammattiosaamista laajennetaan ja resursseja lisätään. Ennakoi-vaa sosiaalityötä nivotaan neuvolatyöhön tiiviisti mukaan. Neuvolan, päivä-hoidon, perhetyön ja lapsiperheiden kotipalvelun yhteistyötä vahvistetaan.
- 31) Sosiaali- ja terveydenhuollon maksukattoja yhdistetään (esim. sairausvakuu-tuksen lääkekatto (627,47 euroa vuonna 2007) ja terveydenhuollon maksujen maksukatto (590 euroa vuonna 2007)). Alle 18-vuotiaiden maksut lasketaan uudessa yhdistetyssä maksukatossa yhteen toisen huoltajan kanssa. Uuden maksukaton tulee myös olla nykyistä tasoa alhaisempi.
- 32) Terveyden edistämisen toimia suunnataan myös vammais- ja pitkäaikais-sairaiden perheille. On tärkeää ottaa huomioon terveysvaikutukset lasten ja perheiden hyvinvointiin.
- 33) Riittävät palvelut ja tukitoimet turvataan yhdenvertaisuuden takaamiseksi erityislainsäädännöllä vammaisille ja pitkäaikaissairaille henkilöille. Tämä tulee erityisesti huomioida meneillään olevan uuden vammaislain valmistelussa.
- 34) Vammaispoliittisten ohjelmien ja aineellisen lainsäädännön kehittämisen lisäksi lähivuosien vammaispoliittisten linjausten on välttämätöntä sisältää myös konkreettisia toimenpide-ehdotuksia ja tavoitteita rahoituksen tosiasiallisesta turvaamisesta vammaispalveluiden lakisääteiselle toimeenpanolle. Tämä edel-lyttää selkeän rahoitusmallin esittämistä sekä lainsäädännön voimaantulon aikataulua. Erityisesti kalliiden ja vaativien pitkäaikaissairaiden ja vaikeavam-maisten palveluiden kohdalla kustannusvastuun tasaaminen ja valtion talou-dellisen vastuun kasvattaminen on perusteltua ja välttämätöntä.
- 35) Lainsäädännöllä edellytetään, että kunnat huolehtivat siitä, että omaishoitajat saavat riittävästi tukea.
- 36) Oikeutta saada omaishoidon tukea vahvistetaan ja omaishoidon tuen myöntä-misperusteet yhdenmukaistetaan.
- 37) Syrjäytymisvaarassa olevien pitkäaikaissairaiden ja vammaisperheiden lasten ja perheiden kanssa tehtävää työtä tehostetaan elvyttämällä lähes kokonaan kadonnut lapsiperheiden kunnallinen kotipalvelu.
- 38) Palvelujen tarve kirjataan yksilöllisiin palvelusuunnitelmiin, jotka myös päivitetään säännöllisesti. Palvelusuunnitelman laatimisen määräaika kirjataan lakiin. Kunnan velvollisuus on tiedottaa vammaispalveluista, ja toteuttaa ne siinä laajuudessa kuin vammaispalvelujen tarvetta esiintyy – rahapulaan vetoamatta.
- 39) Palveluita koskevaa palveluohjausta ja neuvontaa tehostetaan.

- 40) Kelan tiedotusta, ohjausta ja neuvontaa vammaisuuksista ja niiden hakemisesta vahvistetaan.
- 41) Päihdepolitiikassa ja päihdehuollossa vahvistetaan ennaltaehkäiseviä ja ennakkoivia toimenpiteitä. Lapsille, jotka joutuvat perheissä aikuisten päihdeongelmille alttiiksi, suunnataan erityistoimia ja huolenpitoa. Heille räätälöidään täsmätoimia, jotta lasten hyvinvointi ei muuttuisi pitkäkestoiseksi pahoinvoinniksi vanhempien päihdeongelmien takia.

Yleiset toimenpide-ehdotukset, jotka edistävät sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden oikeuksien toteutumista

- 42) Tiedotusta, ohjausta ja neuvontaa sosiaali- ja terveydenhuollon etuuksista ja palveluista vahvistetaan.
- 43) Sosiaali- ja potilasasiamiesten asemaa vahvistetaan ja heidän toiminnan riippumattomuutensa turvataan lainsäädännöllä.

Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin
c/o Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry
Kotkankatu 9, 00510 Helsinki
Puh. (09) 7747 2285, sähköposti eapn-fin@stkl.fi, www.eapn-fin.org